

Левицький В.О.,
д-р іст. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Радинський С.В.,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя,
Радинська С.С.,
здобувач освітнього ступеня «бакалавр»,
Університет інформаційних технологій та менеджменту,
м. Жешув (Польща)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ ТА ДІЯЛЬНОСТІ КРИПТОБІРЖ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Levytskyi V.O.,
dr.sc.(hist.), assoc. prof.,
associate professor at the department of economics and finance,
Radynskyi S.V.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof.,
associate professor at the department of economics and finance,
Ternopil Ivan Puluji National Technical University,
Radynska S.S.,
student of the bachelor's degree,
University of Information Technologies and Management,
Rzeszów (Poland)

NORMATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE MARKET CRYPTOCURRENCY AND ACTIVITIES OF CRYPTO EXCHANGE IN UKRAINE AND WORLDWIDE

Постановка проблеми. На світовому фінансовому ринку з'явився ще один інструмент – віртуальні гроші або криптовалюта. Відповідно, у правовому полі більшості держав не створено відповідної нормативно-правової бази, тому в урядах та центральних банках переважає суперечливе ставлення до новачій грошового обігу. Деякі держави налаштовані радикально, пропонують ввести адміністративну та кримінальну відповідальність за розповсюдження й застосування криптовалют. Вони мотивують свою позицію потенційними можливостями використання віртуальної валюти у «відмиванні грошей», фінансуванні тероризму, торгівлі людьми й наркоречовинами організованими злочинними угрупованнями. Проте дане питання потребує правового вирішення міжнародною спільнотою, адже процес розвитку криптовалюти та її поширення у світі вже є незворотнім. Дедалі більше людей заробляють у сфері віртуальних грошей, стають їх власниками та користуються ними для нагромадження своїх капіталів. Закони, що будуть прийняті в Україні з метою легалізації та регулювання криптовалюти, матимуть вплив на показники держбюджету. Криптовалюта у сучасних умовах економічного розвитку набула значення вагомого активу фізичних, юридичних осіб, державних органів. Використання криптовалют у фінансовому обігу показує сталу тенденцію до зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий дискурс із проблеми правового регулювання ринку криптовалют та діяльності криптобірж не має консенсусу. Одні науковці розглядають криптовалюту в обігу економіки як правопорушення, інші асоціюють це явище як еволюційний процес у фінансовому середовищі. Вітчизняні вчені спрямовують свої дослідження на питання в обліку криптовалюти, операцій з нею та отримання доходів і понесених витрат, пропонують свої підходи з контролю операцій з такими активами. Так, В. Скрипник визначав правовий статус криптовалют як об'єктів цивільних прав і об'єктів цивільних правовідносин [1]; О. Ковальчук розкрив фінансово-правові підвалини регулювання криптовалютного ринку [2]; В. Івахно [3] досліджував

проблеми регулювання обігу криптовалюти в Україні. О. Усатенко та А. Макурін проаналізували нормативно-правове регулювання доходів від операцій із криптовалютою, визначили правовий статус в Україні та за кордоном сучасних грошових знаків [4; 5]. Дослідники обліку криптовалюти, операцій з нею та отриманих доходів і понесених витрат, пропонують заходи з контролю операцій з активами. Питання використання та обігу криптовалют досліджували В. Златін [6] і Т. Гудіма, В. Устименко, О. Черних [7]. Обіг електронних грошей, фінансово-правової сутності й правового статусу криптовалют у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі висвітлено у працях М. Березіна, Б. Івасіна, С. Криворучко, С. Міщенко, А. Мороз, М. Савлук, М. Шаренко та ін.

Проте невирішеним залишається проблема нормативно-правового регулювання отриманих доходів майнерами від операцій, пов'язаних із видобутком криптовалюти, її обміном та реалізацією. Зазначені автори у роботах вивчають питання торгівлі й обміну криптовалютами, хоча комплексного дослідження з цього питання, у тому числі через призму державного контролю, на сьогодні немає.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення нормативно-правового регулювання ринку криптовалют, операцій із криптовалютами; дослідження основних законопроектів щодо урегулювання правових відносин, пов'язаних із такими активами; аналіз діяльності криптобірж в Україні та світі, перспектив і можливостей здійснення державного контролю за трейдинговими операціями як за фінансовими операціями; вивчення особливостей правового регулювання та підходів до криптовалюти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні зміни у світі переконують, що людство активно використовує провідні здобутки ІТ-сфери. Глобальні процеси у фінансах вказують на можливість прийняття єдиної світової валюти, якою, мабуть, стане криптовалюта, адже такий феномен відповідає багатьом критеріям грошових коштів. Поняття криптовалюти (віртуальної валюти) та електронних грошей значно відрізняються між собою. Електронні гроші, на відміну від криптовалюти, мають правовий статус, законодавчо визначеного емітента, фіксовану пропозицію, за ними здійснюються регулювання та нагляд. Криптовалюта, за визначенням Європейського центрального банку, – це децентралізований цифровий вимір вартості, що може виражатися у цифровому вигляді та функціонувати як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних розрахунках та є їх результатом, має криптографічний захист обліку [8].

Криптовалюта є одним із продуктів «цифрової економіки», поява якої зумовлена розвитком технології блокчейн та викликана грошово-кредитною системою держави, недосконалим інституційно-правовим базисом, проблемами захисту прав інвесторів, інфляцією, наявністю жорстких валютних обмежень на купівлю іноземної валюти та надмірним державним контролем [2, с. 32].

Питання процесу нормативно-правового регулювання обліку, здійснення оподаткування та контролю операцій з криптовалютою на сучасному етапі розвитку грошової системи у нашій країні та в світі залишається актуальним. Недостатній контроль з боку держави обумовлений недосконалістю системи правового регулювання статусу криптобірж та криптовалюти в Україні. Визнання сучасних грошових коштів платіжними засобами та їх легалізація дозволить зробити цей процес більше врегульованим та контрольованим. Прозорі операції з криптовалютою на біржах збільшать довіру, дадуть поштовх для вдосконалення системи оподаткування такого виду діяльності і таких операцій. Проте досі залишаються невирішеними питання класифікації, управління та оподаткування криптовалюти. Так, Австралійська Рада зі стандартів бухгалтерського обліку (AASB) подавала для розгляду документи, щодо «цифрових валют», Рада зі стандартів бухгалтерського обліку Японії (ASBJ) видала проєкт нових стандартів обліку криптовалюти. Законодавства розвинених країн досі розглядають можливість проєктів у цифровій галузі з використання сучасних грошових знаків. Для оподаткування потрібно визначити об'єкт обліку та базу оподаткування. Європейський центральний банк у 2012 р. підготував й подав звіт про схеми цифрової валюти, де було проведено аналіз легалізації такої системи в правовому полі європейського законодавства [5, с. 203-204].

З погляду держави, регулювання ринку криптовалют потенційно принесе вагомий надходження до бюджету, додаткові кошти з якого можуть бути спрямовуватися на фінансування освіти, медицини та інших соціально важливих сфер життя. Для повноцінного функціонування ринку криптовалют потрібно створити нормативно-правове середовище, яке б дозволило регулювати різні аспекти його діяльності: правовий статус цифрових активів, можливість платежів у криптовалютах, оподаткування, роботу біржових платформ. Загальна практика регулювання ринку криптовалют визначає такі підходи: економічно орієнтований; підхід до мінімізації ризиків; підхід спостереження; обмежувальний підхід [2, с. 33].

Ринок криптовалюти в Україні – це сфера, щодо якої нині держава ще не визначила відповідний ринок як окрему сферу суспільних відносин, ніяк не встановила й не здійснює свої прямі повноваження щодо регулювання діяльності ринку криптовалют; та не визначила окремих прав та обов'язків і засад відповідальності юридичних та фізичних осіб, які здійснюють діяльність на ринку в різноманітних формах та виступають у різних ролях стейкхолдерів [4, с. 195].

Сьогодні угода між двома юридичними особами на відвантаження товару та його оплату криптовалютою неможлива, бо не має юридичної сили, це питання не врегульовано законодавством, а біткоіни не визнано платіжним засобом. Тому необхідно в українському законодавстві зробити

відповідні уточнення. У Японії, наприклад, визнано біткоїн платіжним засобом. Європейський суд постановив, що операції з обміну традиційних валют на біткоїни не повинні оподатковуватися ПДВ, бо норми ЄС забороняють оподатковувати такі операції, пов'язані з обміном валют, монет і банкнот. У ФРН законодавство визнає криптовалюту «одиницею розрахунку», що дозволяє прирівняти її до фінансових інструментів, «власних грошей», які можна обкласти податком на збільшення капіталу (25 %). У США діє різновид криптовалюти tether, який є аналогом цифровому долару, а створений біткоїн та використання його у ролі платіжного засобу не вимагає ліцензій. Якщо продаж біткоїна відбудеться більш ніж за рік після покупки, то він не буде обкладатися податком на приріст капіталу й угода визначатиметься як «приватна продаж». У Великій Британії операції з біткоїнами вважають нерегульованими активами, криптовалюту прирівнюють до іноземної валюти та відповідно оподатковують [5, с. 204].

Канада займає другу позицію у після США за кількістю діючих біткоїн-банкоматів, у країні проводяться розробки цифрової версії канадського долара, без спеціальної ліцензії від держави, неможливо відкрити рахунок у банку, розрахунок за товари чи послуги криптовалютою оподатковується як бартерна угода. При продажі цифрової валюти стягується прибутковий податок, податок на прибуток або податок на приріст капіталу, а криптовалюта, здобута через майнінг-процес, обкладається прибутковим податком. Для китайського ринку є характерними діяльність майнінг-пулів для отримання (майнінгу) криптовалюти. Щороку у цій країні бізнес, пов'язаний з криптовалютою, розвивається та зростає. Водночас, відносини з регулювання криптовалютних операцій ще не працюють. Товари оплачують криптовалютою, а криптобіржі мають бути зареєстрованими. Оподаткування проводиться із урахуванням стандартних правил для товарів. Проте складним залишається статус учасників угоди на кожному етапі [5, с. 205-206].

Уряд Естонії не визнає криптовалюту законним платіжним засобом, а розглядає її як «вартість, представлену в цифровій формі», тому класифікує криптовалюту як цифрові активи для оподаткування, але не обкладає їх ПДВ. Проте криптовалютні біржі вважаються законними, якщо зареєстровані згідно вимог. В Естонії діють правила щодо фінансових прогнозів та складання бізнес-планів, а підрозділ фінансової розвідки може відмовити в ліцензії, якщо суб'єкт господарювання не проводить бізнес-операції в Естонії та не має жодного явного зв'язку з країною. Також є вимога аудиту компанії та підтвердження професійних навичок й несудимості засновників компанії [3].

Загальний обсяг капіталізації ринку криптовалют у світі у 2021 р. становив 2,3 трлн дол. США, що є близько 1 % світових фінансових активів. Сьогодні частка транзакцій найбільших віртуальних активів є дуже невеликою порівняно з аналогічними показниками провідних платіжних систем. При тому використання віртуальних активів є потенційно привабливим інвестиційним інструментом фінансової екосистеми для організації обміну, торгівлі та зберігання віртуальних активів для інвестування. Основною складовою збільшення обігу та ринкової капіталізації криптовалюти є зацікавлення інвесторів до використання стабільних криптомонет, нових технологій, децентралізованих фінансів та «розумних» контрактів. Такий інтерес МВФ характеризує інноваційний процес, який змінить майбутню систему банківської системи при відповідному зниженні ризиків для фінансової доброчесності, стабільності та ефективності грошово-кредитної політики та стандартів конкуренції [9].

«Глобальний індекс прийняття криптовалют» за 2021 р. зазначив, що Україна увійшла до 20 кращих країн у рейтингу глобальної платформи Chainalysis та посіла четверте місце при щоденному обігу віртуальних активів обсягом 1 млрд грн. Це свідчить про значний потенціал України у створенні ринків капіталу. Віртуальні активи стали окремим об'єктом регулювання, який посів особливе місце між інформацією та об'єктами інтелектуальної власності. Це вимагає визначення системи оподаткування, синхронізації з іншими законодавчими актами України, запровадження механізму захисту прав та інтересів інвесторів та розробку гнучкої нормативно-правової бази для створення прогресивного правового регулювання. Україна легалізувала ринок віртуальних активів і запровадила механізм інвестування у новий вид активів. Але більшість нормативно-правових актів із регулювання обігу віртуальних активів перебувають на стадії розробки щодо інвестицій, платежів, деривативів та оподаткування у відповідності до громадських консультацій щодо підходу, який базується на оцінці ризиків до віртуальних активів і постачальників послуг віртуальних активів, запроваджених Цільовою групою з фінансових заходів (FATF) [9].

17 лютого 2022 р. Верховна рада України прийняла Закон «Про віртуальні активи», який має врегулювати криптоіндустрію. Цей Закон не набув чинності, бо у Прикінцевих та перехідних положеннях передбачається, що він почне діяти лише після податкового врегулювання усіх процесів. НАЗК роз'яснило 30.12.2021 р. як декларувати нематеріальні активи, а суди використовують це роз'яснення при ухваленні рішень й посилаються на принцип аналогії закону, адже відповідний закон відсутній. В рішеннях встановлюється, що обіг криптовалют в Україні є законним і не заборонений, бо це визначає загальний державний підхід до регулювання обігу криптовалют. Національний банк України ввів обмеження на міжнародні грошові перекази, обмежив транзакції у криптовалюті. Коли Закон стане чинним, криптовалюта набуде статусу «дозвільних активів», її не використовуватимуть як

законний платіжний засіб в Україні: обміняти чи заплатити нею за товар в Україні буде заборонено. Також встановиться вичерпний перелік видів діяльності бірж: адміністрування та зберігання віртуальних активів чи їх ключів, переказ, обмін та брокерство, а трейдери отримують право на судовий захист [3].

Аналіз міжнародної практики нормативно-правового регулювання обігу криптовалют дозволяє констатувати, що таке регулювання є необхідним. Нерегульовані процеси не перешкоджають веденню криптовалютного бізнесу, проте обмежують державу у додаткових надходженнях до бюджету та перспективного платформи для інвестицій. Для того, щоб ринок криптовалют розвивався та залучав інвестиції, необхідно вирішити ряд проблем:

- встановити, чи відповідає криптовалюта категоріям, що вже означені у національному законодавстві (наприклад, у ФРН криптовалюта є фінансовим інструментом, що оподатковується як капітал);

- визначити механізми мінімізації ризиків, що супроводжують проведення криптовалютних операцій. Насамперед, це стосується відмивання доходів, що отримувалися злочинним шляхом, або фінансування тероризму;

- розробити механізм оподаткування операцій, що проводяться із криптовалютою, з внесенням змін до національного податкового законодавства, з огляду на такі практики провідних країн;

- вирішити, чи визнаються цифрові гроші законним засобом платежу або вони будуть наділятися окремими функціями (наприклад, у Франції це є інструментом обміну);

- вирішити питання, що пов'язане з ліцензуванням криптовалютного бізнесу, а саме щодо діяльності криптовалютних бірж та компаній. Проте, прийняття усіх цих рішень обмежуватиме головну перевагу таких операцій – анонімність [10].

Україна прагне врегульовувати правовідносини, пов'язані з обігом криптовалют, увійшла до країн, що прагнуть законодавчо врегулювати і вивести з тіні вказані активи. Європейська комісія визнає існування криптовалют та намагається підтримати загальноєвропейський підхід до їх врегулювання та не допустити законодавчої фрагментації у країнах-членах ЄС. Згідно з інформацією на власному офіційному сайті, Комісія запланувала прийняти комплексний пакет законодавчих пропозицій з регулювання криптоактивів з метою збільшення інвестицій та забезпечення захисту інвесторів і споживачів. Пропонований має на меті оновити правила фінансового ринку для криптоактивів та створення правової основи для нормативної діяльності фінансових наглядових органів ЄС для використання блокчейнів у торгівлі цінними паперами і трейдингу. Під дію законодавства ЄС про ринки цінних паперів підпадають криптоактиви, що кваліфікуються як «фінансові інструменти» відповідно до Директиви про ринки фінансових інструментів (Markets in Financial Instruments Directive). Проте ці правила передували появі криптоактивів, тому Комісія запропонувала пілотний режим для ринкових інфраструктур, що бажають почати торгувати та проводити транзакції з фінансовими інструментами в формі криптоактивів. Пілотний режим дозволяє регулюючим органам і компаніям тестувати інноваційні рішення з використанням блокчейна та допускає виключення з діючих правил. Для криптоактивів, що не визначаються як «фінансові інструменти», такі як платіжні токени, або службові токени, Комісія запропонувала особливі нові правила та структуру, що замінять усі інші структури і правила ЄС та національні правила, які зараз регулюють випуск, торгівлю і зберігання криптоактивів. Пропоновані Єврокомісією Правила регулювання ринків криптоактивів (Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA)) підтримують інновації, захищають споживачів та цілісності криптографічних валютних бірж [11].

Від повномасштабної військової агресії проти України віртуальні активи набули особливої популярності. Для збирання пожертв на підтримку України у віртуальних активах на базі криптобіржі Kupa створено Криптовалютний фонд благодійних організацій України, проєкт UNITED24 та проєкт Aid For Ukraine (започатковано Міністерством цифрової трансформації України разом із Біткоїн-біржею FTX і сервіс-стейкінгом Everstake). Пожертви у межах вказаних проєктів відбуваються також і в криптовалютах, кошти від їх конвертації зараховуються на рахунки НБУ та спрямовуються профільними міністерствами на потреби за відповідними напрямками. Міністерством цифрової трансформації України відкрито гаманці у криптовалюті Polkadot (DOT) та DOGE. За інформацією на офіційного вебсайта Міністерства та Комітету з питань цифрової трансформації відповідні гаманці є «офіційними гаманцями міністерства». Заходи з використання переваг криптовалют із метою залучення благодійної допомоги для першочергових потреб держави у період дії режиму воєнного стану є актуальними та важливими. Проте, за відсутності законодавства з обігу віртуальних активів, порядку відкриття органами державної влади гаманців у криптовалюті, вказані дії уповноважених органів державної влади можуть бути кваліфікуватися як такі, що суперечать ч. 2 ст. 19 Конституції України, бо згідно цієї конституційної норми, «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Отже, на діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових осіб поширюється режим правового регулювання, в основу якого покладено обмежувальний принцип «заборонено все, що прямо не дозволено законом».

Згідно відступу від ч. 2 ст. 19 Конституції України слід вважати й випадки, коли військові адміністрації як тимчасові державні органи у співпраці, наприклад, із провідною біржею криптовалют «Binance», забезпечують фінансовою допомогою у криптовалюті внутрішньо переміщених осіб [7, с. 137].

Національний банк України 02.03.2023 р. оприлюднив постанову № 14 «Про внесення поправок до деяких нормативно-правових актів НБУ щодо авторизації діяльності операторів фінансових платіжних послуг». Внесено зміни до порядку авторизації діяльності операторів фінансових платіжних послуг та встановлено додаткові вимоги до ділової репутації, технічних умов ведення діяльності, відсутності порушень. Відтоді банки та фінансові компанії перестали здійснювати високоризикові транзакції (операції, пов'язані з криптовалютами, гемблінгом, беттингом). Це наслідки посилення боротьби з нелегальним гемблінгом, з тим, що криптобіржі з фінансовими компаніями і банками обслуговували сферу азартних ігор, а після міскодингу зараховані кошти переводили у крипту та виводили за кордон. Відтепер операції з обміну фіатних коштів на криптовалюту та виведення криптовалют у традиційні гроші, не проходять рамки фінансового моніторингу. Проте це не вплинуло на можливість здійснювати перекази у криптовалюті на інші гаманці [6].

На даний час в Україні відсутній чітко визначений механізм законодавчого регулювання криптовалют, однак сформовано загальний державний підхід до ринку криптовалют, що дає можливість криптобіржам здійснювати свою діяльність та проводити відповідні операції. Не зважаючи на обмеження Національного банку України та очікування набрання чинності закону, що має врегулювати криптовалютну індустрію, від початку повномасштабного вторгнення росії в Україні за допомогою криптовалют збирають кошти на гуманітарну допомогу та потреби армії, а держава взаємодіє з криптоіндустрією, європейськими криптобіржами [3].

При умовах правового режиму воєнного стану для економіки України посилилася актуальність у потребах із залучення додаткових інвестиційних ресурсів й розширення ринку фінансових послуг. Упорядкування процесів обігу віртуальних активів і регулювання їх на державному рівні дозволить забезпечити дешевший, інклюзивніший спосіб фінансування розвитку й відбудови реального сектору економіки через обмеження кількості посередників.

Висновки з проведеного дослідження. Здійснивши аналіз законодавства України та досвіду зарубіжних країн у сфері правового контролю за трейдинговими операціями з криптовалютами та діяльністю криптобірж, можемо зробити ключові висновки з напрямів і шляхів запровадження державного контролю над цією сферою в Україні:

1. На сьогодні в Україні на державному рівні не врегульовано проблему нормативно-правового статусу криптобірж та обігу криптовалют, а, отже, держава не несе жодних зобов'язань. Тенденції трансформацій правового простору України перебувають на стадії розгляду у ВРУ (законопроекти: «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», «Про обіг криптовалют в Україні», «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні»). Ці документи визначають перспективи набуття правового статусу криптовалют у фінансовому обігу України;

2. Обґрунтовано, що практика використання віртуальних активів органами державної влади, суб'єктами господарювання й негосподарючими суб'єктами та Національним банком України за умов неформованої системи нормативно-правового регулювання цих відносин та суперечностей у підходах до визначення функцій криптовалют призводить до порушень фундаментальних засад правової держави та принципів її побудови, де провідна роль належить верховенству права;

3. Необхідно створити систему нормативно-правового регулювання ринку криптовалют: акти законодавства щодо діяльності учасників ринку криптовалют; з видачі ліцензій на діяльність криптобірж та криптообмінні операції; регулювання прав та обов'язків професійних учасників ринку криптовалют; забезпечити контроль за такою діяльністю; встановити правила і стандарти надання фінансових послуг на ринку криптовалют та контролю за їх дотриманням; систему нагляду за фінансовими установами, учасниками ринку криптовалют;

4. Потрібно забезпечити імплементацію міжнародних стандартів з криптовалют, визначених Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) щодо підходів до оцінок ризиків роботи з криптовалютами та постачальниками послуг віртуальних активів (Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку);

5. Визначити законодавчо-правовий статус криптобірж та криптовалют, упорядкувати на нормативно-правовому рівні основні сфери їх використання;

6. Державний контроль за операціями з криптовалютами та діяльністю криптобірж як за фінансовими операціями повинен базуватися на забезпеченні дотримання учасниками таких операцій вимог законодавства у сфері обігу цінних паперів, у сфері протидії легалізації доходів, отриманих неправомірним, та у протидії фінансуванню тероризму.

Перспективним для подальших наукових пошуків є дослідження нормативно-правових засад діяльності криптобірж та використання криптовалют при розрахунках. Подальше дослідження питання правового обліку доходів, отриманих від діяльності криптобірж та операцій із криптовалютою, узгоджуватиметься з ідентифікацією учасників процесу майнінгу (видобутку) та реалізації з метою

встановлення об'єкта та бази оподаткування та тих, хто зобов'язаний звітувати перед державними органами.

Література

1. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 38-43.
2. Ковальчук О. Адміністративно-правове регулювання ринку криптовалют в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Право*. 2021. Вип. 5. С. 32–36.
3. Івахно В. Криптовалюта в Україні: регулювати чи дозволити згоріти? URL: <https://loyer.com.ua/uk/kryptovalyuta-v-ukrayini-regulyuvaty-chy-dozvolyty-zgority/> (дата звернення: 25.07.2023).
4. Усатенко О. В., Макурін А. А. Нормативно-правове регулювання доходів від операцій із криптовалютою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 34. С. 191–196.
5. Макурін А. А. Визначення правового статусу в Україні та за кордоном сучасних грошових знаків. *Проблеми економіки*. 2019. № 3(41). С. 202–207.
6. Златін В. Правове регулювання крипто-бірж в Україні. URL: <https://www.bca.education/pravove-regulyuvannya-kripto-birzh-v-ukrayini-bl/> (дата звернення: 25.07.2023).
7. Гудіма Т., Устименко В., Черних О. Особливості правового регулювання обігу віртуальних активів в Україні: де-факто vs де-юре. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. Т. 5(46). С. 137–148.
8. Virtual Currency Schemes. European Central Bank. 2012. Oct. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf> (дата звернення: 25.07.2023).
9. Олійник Д. Обіг віртуальних активів в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/obih-virtualnykh-aktyviv-v-ukrayini> (дата звернення: 17.09.2023).
10. Правове регулювання криптовалют в Україні. URL: <https://prm.ua/pravove-rehuliuвання-kryptovaliut-v-ukraini/> (дата звернення: 17.08.2023).
11. Прокопенко В. Правове регулювання криптовалют у світі. URL: <https://legalhub.online/blogy/pravove-regulyuvannya-kryptovalyut-u-sviti> (дата звернення: 22.08.2023).

References

1. Skrypnyk, V. (2018), "The place of cryptocurrency in the system of civil rights objects", *Pidpryemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, no. 8, pp. 38-43.
2. Kovalchuk, O. (2021), "Administrative and legal regulation of the cryptocurrency market in Ukraine", *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriya 18. Pravo*, Iss. 5, pp. 32–36.
3. Ivakhn, V. (2023), "Cryptocurrency in Ukraine: regulate or let burn?", available at: <https://loyer.com.ua/uk/kryptovalyuta-v-ukrayini-regulyuvaty-chy-dozvolyty-zgority/> (access date July 25, 2023).
4. Usatenko, O.V. and Makurin, A. A. (2020), "Regulatory regulation of income from operations with cryptocurrency", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo*, Iss. 34, pp. 191–196.
5. Makurin, A.A. (2019), "Determination of the legal status of modern currency signs in Ukraine and abroad", *Problemy ekonomiky*, n. 3 (41), pp. 202–207.
6. Zlatin, V. (2023), "Legal regulation of crypto exchanges in Ukraine", available at: <https://www.bca.education/pravove-regulyuvannya-kripto-birzh-v-ukrayini-bl/> (access date July 25, 2023).
7. Hudima, T., Ustymenko, V. and Chernykh, O. (2022), "Peculiarities of legal regulation of circulation of virtual assets in Ukraine: de facto vs de jure", *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky*, Vol. 5 (46), pp. 137–148.
8. "Virtual Currency Schemes. European Central Bank" (2012), available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf> (access date July 25, 2023).
9. Oliinyk, D. (2022), "Circulation of virtual assets in Ukraine", available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/obih-virtualnykh-aktyviv-v-ukrayini> (access date September 17, 2023).
10. "Legal regulation of cryptocurrencies in Ukraine" (2021), available at: <https://prm.ua/pravove-rehuliuвання-kryptovaliut-v-ukraini/> (access date August 17, 2023).
11. Prokopenko, V. (2021), "Legal regulation of cryptocurrencies in the world", available at: <https://legalhub.online/blogy/pravove-regulyuvannya-kryptovalyut-u-sviti> (access date August 22, 2023).